

CARSTEN JUHL: POLITIKKENS HISTORIE MELLEM TOTALITARISMESPØRGSMÅLET OG DELEGITIMERINGEN.

Totalitarismespørgsmålet kan synes marginalt idag, når Vestens politiske kultur analyseres: her er det kun ubetydelige partidannelser, der påkalder sig den fascistiske korporativisme eller den tvangskollektivistiske statskapitalisme (de vigtigste i denne forbindelse er det nyfascistiske MSI i Italien og KPerne i Portugal og Frankrig). - Samtidshistorisk set forbliver en totalitarismeanalyse dog afgørende: dels fordi den øst-vestlige konflikt ideologisk-propagandistisk formuleres udfra en politisk modstilling af en liberal-demokratisk samfundsmodel overfor en bureaukratisk-diktatorisk og dels fordi en lang række geografisk udstrakte kulturområder domineres af politiske systemer af totalitær karakter (Latinamerika, Østeuropa, Islam, Rusland, Indokina og Kina. - De politiske statsdannelser i det efterkoloniale Afrika kan knapt karakteriseres som systemer, da der ikke gives andet kulturelt sammenhæng mellem det enkelte lands oppustede lumpen-storbyer og disses sentribalistiske bagland end det mafiøst-arbitrære).

At bestemme totalitarismen idag udfra de massepartiformer, Europa oplevede i Mellemkrigstiden, ville imidlertid afstedkomme betydelige anakronismer. - Politikkens historie er derfor aktuel og jeg skal i det efterfølgende meget kort søge at angive dens hovedtemaer:

Politikkens løsrivelse fra det religiøse verdensbillede efter Reformationen og religionskrigene udgør en graduel proces og absolutismens underordning af den "nye", opstående verdsligt-religiøse kultur er langt fra entydig (jvf. blot Ludvig d. XIV's katolske absolutisme). Det gennemgående træk er dog politikens selvstændiggørelse i forhold til både kirke og adelsprivilegier: Enevælden som stat og gradvis storbyen omkring statsadministrationen bliver den nye civilisationsform, der gennemstrømmes af politikens temaer (magtens legitimitet, lovenes efterlevelse, indlandsk fred og sikkerhed, administrationsfunktionernes opretholdelse, forsvarets troværdighed). Det er kun langsomt, at magtens politiske funktioner forenes med de problemstillinger, der vedrører økonomien og individets daglige trivsel (inkl. juraen): i begyndelsen skal den førstes fuldkommenhed sikre de to andre områders frihed (Hobbes' *Leviathan*). Men opfattelsen

af menneskesamfundets velstand som betinget af en fastfrysning af den politiske konfliktmulighed gennem tilvejebringelsen af absolutte magtholdpunkter forblev en kortvarig aspiration. Den historiske udvikling gik i retning af en forening af politik og erkendelse: fra en første tøvende, hemmelig og sværmerisk magtkritik (frimureriet) over Oplysningens historiefilosofi og fremskridtstro (hvor viden og velstand kun kunne udbredes samtidigt og uundgåeligt måtte indebære en indtagning af politisk betoneede standpunkter) frem til Utopiens samling af alle menneskelige gøremål, tanker og drømme i det politiske funktionsfelt. At en sådan ny, totalitetstænkende kultur kunne opstå skyldtes langt fra alene den selvstændighed og emnemæssige uhæmmethed, som den intellektuelle virksomhed havde udviklet i kølvandet på bogtrykkerkunstens udbredelse og den begyndende offentlighedsdannelse: absolutismens statsinterventionisme og pengenes gennemtrængning af al økonomi indebar ligeledes etableringen af vigtige fællesabstraktioner. Og skulle man ville indføje et par universalhistoriske overvejelser, kunne man med held argumentere for, at et verdensbillede, hvor arbejde, magt, krig, familie og straf kan sammentænkes kræver sådanne samlende forestillinger, som dem der blev grundlagt med den jødisk-kristne monoteisme (hvorved de lokale, mytiske selvforståelser måtte vige) og udvikledes med det (daglig)sprog, den græsk-romerske Oldtid skabte.

Politikken synes siden Utopiens fremkomst at være gerådet i en konflikt mellem funktionalisme og idealitet, en konflikt der er blevet oplevet som sammenfaldende med spørgsmålet om den materielle elendigheds afskaffelse. I revolutionernes og Romantikens tid - frem til ca. 1848 - legemliggjordes Utopien af kampen for friheden, menneskeheden Sag. Organisationernes efterfølgende erobring af politikens aktionsside og videnskabens gennemtrængning af aspirationer og idealer opløste Sagen: Universiteterne blev lidt efter lidt autoriteterne indenfor de politiske videnskaber (historie, statsret, økonomi, sociologi ... politologi), mens partierne blev det eneste sted, hvor de ideale forhåbninger kunne formuleres åbent og fremføres aktivt som krav om det politiske budskabs forvandling til magtudøvelse. Politikens opdeling i magt, ret og viden modsvareredes i begyndelsen ikke af institutionsformerne (stats, domstole og universiteter), dels fordi systemets plasticitet aldrig vil kunne tilvejebringe en afsluttet kompetence-struktur (det forbyder både finansieringsspørgsmålet og den samlende ideologisk-teleologiske selvforståelse - hvad der i-

øvrigt sikrer den vestlige pluralismes metamorfosevne) og dels fordi staten ikke vidste, hvad den magtede (spørgsmålet om forholdet mellem legitimitet og legalitet), domstolene ikke magtede at have ret (f.eks. overfor økonomien) og universiteterne ikke havde ret i, hvad de mente at vide (jvf. de patetiske sandhedsparadigmer). Det var med andre ord længe før institutionerne blev underlagt den minimale, fælles motivations- og holdningsstruktur, der dannedes efter Anden Verdenskrig med den moderne socialiseringsproces' overordning af spørgsmålene om opretholdelsen af arbejdskraftens kvalifikation, dens biologiske minimumsintegritet og især dens yde- og omstillingsevne.¹⁾

Totalitarismen blev dengang en løsning på en økonomisk-politisk prekaritet og det er her underordnet om det skete i en klasseløs fremtid eller i den nationale enheds navn. Politikken som menneskeheden Sag (i det XIX århundredes forstand) havde i begge tilfælde banet vejen.

Her skal indskydes en understregning af Hannah Arendts analyser, ifølge hvilke bureaukratiernes afgørende deltagelse i de totalitære statsdannelser kan tilskrives den kolonialistiske administrationspraxis: uanset om denne fandt sted "indlandsk" (f.eks. Syditalien eller Sibirien) eller oversøisk (som det var tilfældet for flertallet af de vestlige metropolnationer), så indebar den en sådan lokal magtfuldkommenhed og selvretfærdighed i statsforvaltningen, at flere bureaukratigenerationer blev gennemtrængt af en selvtilstrækkelighedsholdning, som magttager-partier med held kunne appellere til og eventuelt bygge videre på.

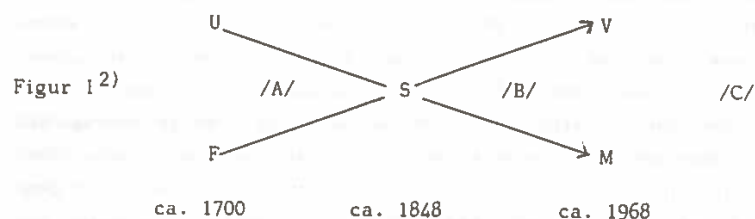
At de politiske ideologier er historiepolitiske i deres holdning til den sociale tids gang, er efter dette åbenbart. Historiepolitik kan man imidlertid også kalde alle de historiefilosofier, der tildeler den politiske meningsfuldhed den afgørende betydning, når de analyserer menneskesamfundenes udvikling: da såvel marxismen, anarkismen som megen moderne totalitarismekritik har sammenkædet spørgsmålet om menneskets trivsel og selverkendelse med virkeliggørelsen af et politisk indhold i historien, må disse historieteorier karakteriseres som historiepolitik, og et uanset om politikken skal "ophæve sig selv", når det (videnskabeligt eller sværmerisk) udtænkte fremtidssamfund oprinder.

Opkomsten af massepartier i Mellemkrigstiden (der ikke alle var totalitarisme-forfægtende) indebar mange andre end de her antydede, historieteoretiske aspekter: sociologisk kunne man understrege den militante adfærds indtræden i industrikulturens dagligdag som et forsøg på at få

det atomiserede liv samlet gennem indtagelse af partiske standpunkter, der jo både gælder for arbejds- og fritiden samtidigt med, at aktivisterne får leveret et organiseret fællesskab.

Efter 1968, med partiaktivismens vigen da video-demokratier bliver formen omkring det parlamentariske systems taler, har "bevægelsernes" socialmilitans erstattet partiernes organisering af den daglige holdningsverden (hvor f.eks. valget af supermarked kan synes at bygge på ideologiske overvejelser, mens appelsinkøb bliver til ren udenrigspolitik...).

Vejen fra det anarko-marxistiske revolutionssubjekt i midten af forrige århundrede til den senmoderne storby omkringscyklende, kulturradikale samfundsborger indebærer nok et erkendelsestab, hvad angår oplevelsesheden i den utopiske fantasi, men det serialiserede i "græsrodens" daglige virkelighedsforbrug formindsker den teleologiske pathos og muliggør nye på/virkninger.

U: undergravning (fra hemmelige selskaber til revolutionsforsøg)

F: filosofien (udviklingen af en rationelt tænkende og oplyst magtkritik)

V: videnskaben (den institutionaliserede sandhed)

M: militantismen (fra organiseringen over massepartiet frem til ...)

S: sagen (jvf. det forudgående)

Socialmilitansen har udviklet sig i Figur 1's hvide C-felt: kun den journalistisk virkende intellektuelle søger stadig at holde partiske adfærdsideologier og universitær videnskab forenet, for dermed at skaffe virkeligheden samlende sandhed. Men alene bestselleristikkens produktionsform modsiger denne stræben: den næste bogs nye meninger, der hver gang må starte på bar bund for at skabe forskel og dermed lade tidligere og syndige standpunkter fortrænge hinanden, umuliggør, at de kultur-

radikale bestsellers kan efterlade det indtryk, at en ny, samlende fornuft eller en ny, humanistisk alvor er blevet grundlagt. - Denne pamfletproduktion indgår imidlertid også i dagligdagens serialiserede overfladeorganisering og den medvirker til at give delegitimeringen en klar form: ingen kan tro, at der formidles et forhold mellem virkelighed og sandhed, når den journalistiske "meningsdanner" holder TV-taler eller når den intellektuelle udsender sine patetiske opfordringer til analytisk agtpågivenhed, uden nogensinde at stille spørgsmålet om de institutioners struktur og historie (partiernes, universiteternes), der legemliggør den viden, den medie-intellektuelle håber svæver omkring som "sund" fornuft af umiddelbar tilgængelig karakter.³⁾ - At mediernes og bestselleristikkens massebudskaber blot udgør en lang række "skud i tågen" kan imidlertid medvirke til delegitimeringen af den institutionaliserede standpunktproduktion: den politiske partidiskurs synes allerede at være kommet på ren medieform. Endnu mangler den videnskabelig-universitære: her har den franske filosof J.-F. Lyotard understreget en form for teoretisk kreativitet, som han kalder *paralogien*: forskningens "skud" ind i virkelighedens tåge kan kun lyse *sporadisk* op, antyde en retning, muliggøre en *fortsættelse*; *præcisionen* ligger i den *kunsthæder*, de udføres med, skudseriernes komposition. At beherske de regler, der betinger ens tilgang til den teoretiske kreativitet, er viden/skab, men det skabende kan kun miste sin uheldsvangre pathos, såfremt den universitære institution indser, at vidensresultater produceres med henblik på en budskabsforslugen socialitet, at vidensalvor idag udelukker sandhedsaura og at videnskaben derfor må forblive en intim affære for at kunne levere friske teorier til det vidensforbrug, hvis formidlingsform hedder universitetet.

Er gabet mellem videnskab og militant ideologi uoverstigeligt (thi der tænkes ikke længere på det samme), er betingelserne for deres fremtid dog sat af de samme nødvendigheder: *natur-kultur-forholdets* vigen med fare for at en kultiveret natur (der omfatter jorden fra grundvand til ozonlag) forhindrer menneskets overlevelse (det økologiske sammenbrud), og *atomvåben* - balancen, hvor få politiske (eller økonomiske) forskydninger måske kan få den ene part til at føle sig så truet eller så stærk, at der kan ses fordele ved et atomangreb: som videnskabshistorikeren Michel Serres har påpeget, så er det absolutte idag i politikernes hænder.

Disse to nødvendigheder begrænser Informationssamfundets råderum og post-moderniteten bliver derfor - med et Heideggerudtryk - mere en-sig-

melden af en anden tid end et epokalt skift⁴⁾: mens teorierne skyder løs på virkeligheden, fremtiden toner mørke farver og naturen falmer, glider de menneskelige oerlevelsesperspektiver frem i forgrunden for at placere sig foran Utopien (man kunne her indskyde, at emancipationsteoriernes forvandling til politisk "praxis" i vort århundrede har medført etableringen af de længst varende totalitarismer, selvom man modsat også ville kunne argumentere for, at de regimer, der idag er ved magten i marxismens navn, alle er det i områder, hvor der forefandtes solide lokale despotitraditioner).

Bevarelsen af status quo som en ny, samlende nødvendighed, der opleves både tragisk og ubekendt, både utilfredsstillende og ... mulighedsrig.

Den serialiserede vidensproduktion i såvel universiteter, media som partier, hvor små sandhedseffekter blinker i en sprudlende kommunikationsoverflods turbulenser.

Den enkelte storbyrytter, der søger at forbruge nyheder, billeder, teorier og toner hurtigere end de fremkommer og som derfor ved, at politikeren ikke kender tidspunktet for atom-krigen, naturvidenskabsmanden ikke grænsen for det planetariske økosystems bæreevne, lægen ikke årsagen til metastaseekspllosionen, historikeren ikke menneskesamfundets retning og filosofen ikke meningen med vor viden.

NOTER:

- 1) Forholdet mellem socialisering og produktion under det industrielle gennembrud har jeg behandlet i afsnittene III-V i teksten "Marx og andre mellem historiepolitik og kapitalanalyse" i *Til afviklingen af den historiske materialisme*, Aalborg 1979.
- 2) Denne figur findes mere omfattende kommenteret i artiklen "Too late" i tidsskriftet *Semiotik*, nr. 5-6, 1983.
- 3) I "L'histoire" un scénario rétro" fra artikelsamlingen *Simulacres et simulation*, Paris 1981, har sociologen J. Baudrillard understreget hvorledes den historiske sammenhæng udgør forskningens "tabte reference".
- 4) Post-modernitetens filosof, J. F. Lyotard har selv påpeget det u håndterlige ved en periodiserende tolkning af Modernitetens forvandlelingsproces: jvf. *La pittuar del segreto*, Milano 1982, p. 35.